МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ВАДИМА ГЕТЬМАНА»

ДИМНІЧ ОЛЬГА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 364.3(477)(043.3)

СИСТЕМА СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ ТА ШЛЯХИ ЇЇ УДОСКОНАЛЕННЯ В УКРАЇНІ

Спеціальність 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ – 2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі фінансів ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, м. Київ

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України,
Федосов Віктор Михайлович,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»,
завідувач кафедри фінансів

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Ткаченко Наталія Володимирівна,
Черкаський інститут банківської справи
Університету банківської справи
Національного банку України,
завідувач кафедри фінансів і кредиту

кандидат економічних наук, доцент
Ріппа Марія Богданівна,
Національний університет
державної податкової служби України, м. Ірпінь
доцент кафедри фінансів

Захист відбудеться «__24__» червня 2015 р. о 10-00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.006.04 в ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» за адресою: 03680, м. Київ, проспект Перемоги, 54/1, ауд.203.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» за адресою: 03113, м. Київ, вул. Дегтярівська, 49-г, ауд.601.

Автореферат розісланий «__22__» травня 2015 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат економічних наук, професор А.М.Поддєрьогін

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасний етап розвитку України характеризується складним комплексом зовнішніх і внутрішніх викликів, які чинять загрозу існуванню країни як незалежної держави. Політична нестабільність, втрата територій, військово-політичний конфлікт на сході країни призвели до стрімкого падіння ВВП, кризи в реальному та фінансовому секторах економіки, розриву усталених економічних зв'язків, зростання бюджетного дефіциту, інфляції, безробіття. Негативні процеси в економіці спричинили різке погіршення рівня життя населення, загострили соціальну напруженість.

Шлях до подолання економічної кризи лежить в площині проведення складних і довготривалих економічних реформ, які вимагають підтримки всього суспільства на основі загальнонаціональної згуртованості, єдності, довіри до влади. В такому контексті надійний соціальний захист населення перетворюється в Україні на один з головних чинників національної безпеки. Це вимагає від української держави переосмислення засад, ідеології, стратегії і тактики фінансової політики у сфері управління соціальними ризиками та кардинальних практичних дій щодо підвищення в нашій країні ролі і значення базового інституту соціального захисту працездатного населення в країнах з ринковою економікою – системи соціального страхування. Вітчизняна система соціального страхування потребує удосконалення і адаптації до сучасних економічних умов на основі науково обґрунтованих рекомендацій.

Вагомий внесок у розвиток теоретичних основ формування національних моделей соціального захисту зробили відомі вітчизняні і зарубіжні учені: Р.Барро, К.Блек, Д. Блейк, З. Боді, К. Весбрум, С. Гаріс, Е.Гінзберг, А.Гриценко, Д.Грубер, А. Даниленко, Е.Джеймс, Р. Кеплен, А.Колот, В.Крістофоліні, Е.Лібанова, С.Лондар, І. Лютий, Г.Мак Таггарт, Р.Мертон, Ф.Модільяні, Б. Надточій, В. Опарін, Ю.Пахомов, П.Самуельсон, Х.Скиппер, В.Федосов, Р.Вон, А.Чухно, В.Шарп та ін.

Роль страхування в управлінні соціальними ризиками знайшла своє ґрунтовне висвітлення у працях В.Базилевича, Д.Бланда, Н.Внукової, О.Гаманкової, Д.Гауера, Л.Гератеволя, С. Горянської, М. Гросмана, В. Грушка, О. Губар, О. Залєтова, М.Каминкіна, О.Кириленко, Х.Ламберта, Д. Лєонова, Дж. Макензі, С.Осадця, Р. Пікус, М.Ріппи, В.Роїка, В.Рудика, Н.Ткаченко, Г.Чернової, Р. Юлдашева, С.Юрія, С.Янової та ін.

Віддаючи належне доробку учених у цій сфері, варто зауважити, що роль системи соціального страхування у забезпеченні соціального захисту громадян України вимагає подальшого дослідження. Насамперед це стосується вдосконалення інституційної структури системи соціального страхування, оптимізації джерел її фінансового забезпечення; підвищення транспарентності та ефективності використання коштів; обґрунтування шляхів подальшої розбудови вітчизняної системи соціального страхування та пенсійного забезпечення на засадах державно-приватного партнерства з урахуванням зарубіжного досвіду у цій сфері.

Актуальність, практична значущість та недостатня опрацьованість зазначеної проблематики обумовили вибір теми дисертаційної роботи, визначили мету, завдання, логіку та зміст дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота є складовою частиною науково-дослідної роботи кафедри фінансів ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» за темою «Фінансова інфраструктура ринкової економіки» (державний реєстраційний номер 0107U001336) та науково-дослідної роботи кафедри страхування ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» за темою «Напрямки розвитку страхового сектору економіки України в умовах посилення глобалізаційних процесів (номер державної реєстрації 0111U007428). Основний внесок автора полягає в дослідженні теоретичних та прикладних проблем розвитку соціального страхування, визначення ролі та місця системи державного соціального страхування в забезпеченні соціального захисту громадян України, узагальнення світового досвіду організації соціального захисту та адаптації його до вітчизняної практики.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є поглиблення теоретичних засад соціального страхування як системи управління соціальними ризиками на макрофінансовому рівні та розробка науково-практичних рекомендацій щодо удосконалення системи соціального страхування України.

Досягнення поставленої мети обумовило необхідність розв'язання таких завдань наукового та прикладного характеру:

- розвинути теоретичні підходи до трактування соціального страхування як системи управління соціальними ризиками на макрофінансовому рівні;
- виявити місце та роль соціального страхування в сучасних моделях соціального захисту;
- ідентифікувати інституційну структуру системи державного соціального страхування України, особливості її організації;
- виявити детермінантні економічні фактори, що визначають розвиток системи соціального страхування України та її фінансове забезпечення;
- дослідити макрофінансові параметри розвитку системи державного соціального страхування та її спроможність гарантувати соціальний захист громадянам України;
- надати пропозиції щодо вдосконалення пенсійного страхування в системі державного соціального страхування України на основі аналізу світового досвіду розвитку систем пенсійного страхування;
- обґрунтувати шляхи інституційного удосконалення системи соціального страхування України на засадах державно-приватного партнерства.

Об'єктом дослідження є система соціального страхування України.

Предметом дослідження є фінансові відносини, що виникають між суб'єктами системи соціального страхування України.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети використано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження: поєднання історичного та логічного – при вивченні еволюції систем соціального захисту; теоретичного узагальнення, порівняння та аналогії – при формулюванні наукових положень, уточненні і систематизації понятійного апарату соціального страхування; економіко-статистичні методи, зокрема статистичний і графічний аналіз, кореляційно-регресійний аналіз – для дослідження макрофінансових параметрів системи державного соціального

страхування України, виявлення чинників її розвитку, дослідження міжнародного досвіду розбудови пенсійних систем; експертних оцінок – для оцінювання форм та методів державного забезпечення соціального захисту громадян України; системний та комплексний підходи – для розробки й обґрунтування пропозицій щодо реформування національної системи державного соціального страхування, в тому числі – системи пенсійного страхування.

Інформаційну базу дослідження становлять законодавчі та нормативно-правові акти з питань соціального страхування; статистичні звіти та нормативні акти Міністерства соціальної політики, Пенсійного фонду України та інших державних соціальних фондів, Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Державного комітету статистики, Міністерства фінансів України, Міжнародного валютного фонду; Світового банку; вітчизняна та іноземна монографічна і спеціалізована періодична література.

Наукова новизна одержаних результатів. Основні положення, які визначають наукову новизну дисертаційної роботи, полягають у такому:

уперше:

– обґрунтовано розширене трактування системи соціального страхування шляхом побудови матричної структури фінансового забезпечення управління базовими соціальними ризиками (хвороба, безробіття, старість, трудове каліцтво, професійне захворювання, вагітність та пологи, догляд за дітьми, інвалідність, втрата годувальника), що дає змогу оптимізувати участь держави в забезпеченні соціального захисту громадян на засадах поглиблення державно-приватного партнерства;

удосконалено:

– науково-практичні підходи до ідентифікації інституційної структури системи загальнообов’язкового державного соціального страхування на основі опрацювання узагальненої схеми формування та використання коштів державних соціальних фондів, що дозволяє візуалізувати рух фінансових ресурсів всередині системи з метою виявлення потенційних загроз нераціонального їх використання;

– понятійний апарат теорії фінансів: запропоновано авторське визначення поняття «система соціального страхування», яка розглядається в широкому розумінні як законодавчо впорядкована система фінансових відносин між державою (в особі уряду) та суспільством (в особі платників страхових внесків) з приводу формування та використання на засадах державно-приватного партнерства цільових страхових фондів, призначених для захисту майнових інтересів працездатного населення у зв’язку з втратою заробітної плати (основного джерела трудових доходів) внаслідок дії соціальних ризиків, що, на відміну від існуючих положень, враховує узгодження економічних інтересів суб’єктів системи соціального страхування і розширює можливості її інституційного вдосконалення на основі застосування концепції «нового державного менеджменту»;

– теоретико-методичні підходи до вдосконалення пенсійної системи України на основі узагальнення зарубіжного досвіду реформування пенсійних систем в частині фінансового та організаційного забезпечення. Це дозволило оцінити можливості імплементації в Україні трирівневої системи пенсійного забезпечення з

урахуванням національних особливостей та сучасного стану вітчизняної економіки та фінансів;

дістали подальшого розвитку:

- обґрунтування єдиної економічної природи соціального і приватного страхування, що створює теоретичне підґрунтя для практичної розбудови в Україні сучасної системи соціального захисту населення на засадах державно-приватного партнерства;

– науково-методичні підходи щодо підвищення мотивації громадян до пенсійних заощаджень в недержавних пенсійних фондах на основі біхевіористичної теорії фінансів, що дозволило обґрунтувати ефективні програми розвитку третього рівня пенсійної системи України;

– науково-практичні рекомендації з оптимізації фінансового забезпечення системи державного соціального страхування в розрізі взаємопов'язаних напрямків: удосконалення механізмів стягнення єдиного соціального внеску; підвищення прозорості і адресності страхових виплат. Запропоновані заходи спрямовані на зміцнення фінансової спроможності системи державного соціального страхування України.

– науково-практичні рекомендації з оптимізації видатків системи державного соціального страхування України, шляхом реорганізації її інституційної структури, що дало можливість обґрунтувати пропозиції щодо створення єдиного Фонду соціального страхування на основі об'єднання Фонду соціального страхування на випадок тимчасової втрати працездатності та Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві з метою уніфікації соціальних виплат та економії адміністративних витрат.

Практичне значення одержаних результатів. Наукові результати дисертаційної роботи знайшли своє практичне застосування, що підтверджується відповідними довідками про впровадження. Пропозиції щодо удосконалення розподілу єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування враховані Секретарітом Кабінету Міністрів України під час внесення змін до Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування»; рекомендації щодо підвищення ефективності управління у сфері зайнятості та соціального страхування, скорочення та оптимізації витрат на управління – під час розробки та опрацювання проекту Закону України «Про реформування загальнообов'язкового державного соціального страхування та легалізацію фонду оплати праці» (довідка № 17/34-14 від 27.11.14 р.).

Пропозиції щодо оподаткування податком на прибуток страховиків від провадження діяльності за договорами страхування життя та пенсійного страхування використані Міністерством фінансів України при підготовці проекту Наказу Міністерства фінансів України «Про затвердження форми податкової декларації з податку на прибуток страховика» (довідка № 08130-06/98 від 07.09.2012 р.).

Рекомендації щодо Фонду гарантування страхових виплат за договорами страхування життя враховані Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, при розробці Стратегії реформування системи захисту прав споживачів на ринках фінансових послуг на 2012-2017 рр. та Плану заходів щодо її реалізації; пропозиції в частині управління

ризиками інтеграції страхових компаній з банками – при опрацюванні проекту Стратегії розвитку небанківського фінансового сектора до 2015 р.; стосовно захисту прав споживачів страхових послуг - при опрацюванні проекту Стратегії розвитку небанківського фінансового сектора України до 2018 р. (довідка №5617/05-10 від 04.12.12 р.).

Рекомендації щодо ст.985-3 «Особливості договору постійного страхування здоров'я, що належить до класу IV галузі страхування життя» враховані Лігою страхових організацій України при опрацюванні проекту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про страхування» (нова редакція) №9614 від 19.12.2011 р.(довідка № 83/ІІІ-6 від 14.05.2014р.).

Результати дослідження використовуються у навчальному процесі ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» при викладанні курсів «Фінанси» та «Фінансова інфраструктура» (довідка від 14.10.2014 р.)

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження є самостійно виконаною науковою роботою. Наукові результати, які виносяться на захист, одержані автором самостійно і викладені в опублікованих працях. Особистий внесок у працях, опублікованих у співавторстві, вказано у списку публікацій.

Апробація результатів дисертації. Результати дисертаційного дослідження пройшли апробацію на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, зокрема: Всеукраїнській науково-практичній конференції «Банківська система в умовах трансформації фінансового ринку» (м. Київ, 2003 р.); ІІ Міжнародній науково-практичній конференції «Стан і проблеми трансформації фінансів та економіки регіонів у перехідний період» (м. Хмельницький, 2004 р); ІІІ Міжнародній науково-практичній конференції «Стан і проблеми трансформації фінансів та економіки регіонів у перехідний період» (м. Хмельницький, 2005 р.); ІІІ Міжнародній науково-практичній конференції «Світові тенденції формування та функціонування ринку страхових послуг: національний аспект» (м. Київ, 2007 р.); IV Міжнародній науково-практичній конференції «Страховий ринок України в умовах глобалізації: досвід та пріоритети розвитку» (м. Київ, 2008 р.); V Міжнародній науково-практичній конференції «Суперечності та перспективи розвитку страхового ринку в умовах глобальної економічної кризи» (м. Київ, 2009р.); VI Міжнародній науково-практичній конференції «Міжнародні фінансові та страхові ринки в нових економічних умовах» (м. Київ, 2010 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Фінансова політика в контексті глобальних перетворень суспільного розвитку» (м. Ірпінь, 2010 р.); VII Міжнародній науково-практичній конференції «Страховий ринок в нових економічних умовах: виклики та перспективи розвитку» (м. Київ, 2011 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Страховий ринок України в умовах фінансової глобалізації» (Київ, 2012 р.); VIII Міжнародній науково-практичній конференції «Страховий ринок: потенціал розвитку в умовах економічної нестабільності» (м. Київ, 2012 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Фінансова інфраструктура України: проблеми та напрямки розвитку» (м. Київ, 2013р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Грудневі читання-2013» (м. Київ, 2013 р.); Международній науково-практичній конференції «Устойчивое развитие: общество и экономика»

(г. Санкт-Петербург, 2014 г.); Міжнародній науково-практичній конференції «Інноваційний ресурс страхового ринку в сучасних умовах» (м. Київ, 2014 р.)

Публікації. За результатами дисертаційного дослідження опубліковано 25 наукові праці загальним обсягом 8,08 друк. арк., з них: 2 – у колективних монографіях; 5 – у наукових фахових виданнях, 3 – у наукових фахових виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз; 15 – в інших виданнях.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Основний текст дисертації викладено на 210 сторінках. Робота містить 20 таблиць на 12 сторінках, 19 рисунків на 12 сторінках та 10 додатків на 20 сторінках. Список використаних джерел налічує 330 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено мету і завдання дослідження, його об’єкт, предмет та методи дослідження, а також сформульовані положення, які характеризують наукову новизну та практичне значення роботи.

У розділі 1 **«Економічна необхідність та сутність соціального страхування»** досліджено економічну природу соціального страхування, його сутність та роль в забезпеченні соціального захисту працездатного населення; обґрунтовано погляд на соціальне страхування як цілісну систему управління соціальними ризиками на макрофінансовому рівні.

Узагальнення теоретичних засад світової практики розбудови національних систем соціального захисту, виходячи із суспільного характеру соціальних ризиків, дозволило обґрунтувати провідну роль держави в управлінні ними шляхом перерозподілу валового внутрішнього продукту на користь непрацездатних і малозабезпечених громадян на принципах соціальної солідарності.

Аргументовано, що виконання державою своїх функцій у сфері соціального захисту може здійснюватися трьома шляхами. Перший – соціальне забезпечення громадян за рахунок бюджетних коштів; другий – створення системи державного соціального страхування, заснованої на централізованих державних соціальних фондах; третій – широке залучення до системи соціального страхування суб’єктів фінансового ринку під ефективним державним регулюванням та наглядом.

Обґрунтовано, що основною формою соціального захисту в сучасному світі виступає соціальне страхування як цілісна система управління соціальними ризиками на макроекономічному рівні. Залежно від характеру та меж державної участі в соціальному забезпеченні і соціальному страхуванні виокремлюють, за Г.Еспінг-Андерсеном, три моделі соціального захисту: консервативну, ліберальну, соціал-демократичну.

Результати дослідження дозволили ідентифікувати вітчизняну модель соціального захисту як соціал-демократичну, котра передбачає активну участь держави і в рамках якої саме держава виступає соціальним гарантом. Проте, на відміну від практики інших країн щодо забезпечення соціального захисту на засадах державно-приватного партнерства, вітчизняна система соціального захисту, в тому числі система соціального страхування, функціонує винятково на державних засадах. Це призводить до порушення страхових принципів її організації, необґрунтованої конвергенції двох основних форм соціального захисту (соціального

страхування і соціального забезпечення), що проявляється підвищеними темпами росту видатків бюджету на соціальний захист (табл.1).

Таблиця 1.

Державні витрати на соціальний захист громадян України та джерела їх фінансового забезпечення в 2009-2014 рр., млрд грн.

№ п/п	Показники	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2014/ 2008
1.	Державні витрати на соціальний захист, усього, в т.ч:	240,0	282,0	314,9	336,7	380,9	364,6	394,0	1,64
2.	-видатки системи державного соціального страхування	165,9	203,2	210,4	231,3	255,6	276,2	256,0	1,54
3.	-видатки зведеного бюджету на соціальний захист та соціальне забезпечення	74,1	78,8	104,5	105,4	125,3	88,4	138,0	1,86
4.	Співвідношення джерел фінансового забезпечення соціального захисту (ряд.2/ряд.3), %	69,1/ 30,9	72,0/ 28,0	66,9/ 33,1	68,7/ 31,3	67,1/ 32,9	75,8/ 24,2	65,0/ 35,0	-

Джерело: складено автором за Звітами про виконання Державного бюджету України та Звітами про виконання бюджетів соціальних фондів за 2008-2014 рр.

Як свідчать дані таблиці 1, в Україні витрати на соціальний захист в абсолютному вираженні останніми роками постійно зростають, при цьому видатки зведеного бюджету за статтею «Соціальний захист та соціальне забезпечення» - випереджаючими темпами. В результаті частка сукупних державних витрат на соціальний захист перевищує чверть ВВП країни, а співвідношення між двома основними формами соціального захисту за підсумками 2014 р. хоч і становить 65/35 на користь соціального страхування, проте частка бюджетних видатків в загальному обсязі соціальних витрат є найвищою за досліджуваний період, що не можна розглядати як позитивну тенденцію, особливо на фоні зростаючого бюджетного дефіциту. Обґрунтовано, що шлях для розв'язання фінансових проблем, пов'язаних із соціальним захистом працездатного населення України, лежить в площині розбудови ефективної системи соціального страхування..

У розділі 2 **«Система соціального страхування України та її сучасний стан»** розкрито механізм функціонування системи соціального страхування України, досліджено інституційну структуру системи загальнообов'язкового державного соціального страхування (далі – система ЗОДСС), дано оцінку її спроможності забезпечувати соціальний захист.

Система соціального страхування України функціонує на державних засадах. Протягом останнього десятиліття вона була представлена чотирма позабюджетними державними фондами соціального страхування: Пенсійний фонд України (ПФУ); Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності (ФТВП); Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань (ФНВ); Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття (ФБ). Починаючи з 2015 р., два державні соціальні фонди (ФТВП і ФНВ), як пропонувалося дисертантом, було об'єднано в Фонд соціального страхування України з метою усунення дублювання функцій та економії коштів, пов'язаних з адмініструванням доходів і видатків.

Макрофінансовий аналіз місця і ролі системи ЗОДСС в забезпеченні соціального захисту населення України показав, що вона є потужним фінансовим механізмом, який забезпечував у досліджуваному періоді перерозподіл від 16,34 до 22,25% ВВП (рис.1). Її обсяги за підсумками 2014 р. становили 256 млрд грн.

Рис.1. Обсяги і частка валового внутрішнього продукту України, перерозподіленого через систему загальнообов'язкового державного соціального страхування в 2008-2014 рр.

Джерело: складено автором за Звітами про виконання Державного бюджету України та Звітами про виконання бюджетів соціальних фондів за 2008-2014 рр.

Обґрунтовано, що обсяги та соціально-економічна значимість системи ЗОДСС вимагають ефективного управління нею на основі дотримання принципу еквівалентності між надходженнями страхових внесків і страховими виплатами, проте її сучасний стан не дозволяє повною мірою реалізувати зазначений принцип. Структура її доходів (65% - соціальні внески, 30% - кошти бюджету, 5% - інші доходи) є недосконалою. Система ЗОДСС залишається незбалансованою.

Багато в чому це є наслідком популістської соціальної політики, яка проводилася в Україні протягом тривалого періоду. Так, за рівнем ВВП на душу населення (у 2014 р.- 8668 дол. США) Україна в рейтингу Міжнародного валютного фонду перебуває на 105-му місці. В той же час, за класифікацією Міжнародної організації праці (МОП), вона належить до країн з повним соціальним забезпеченням, тобто таких, які гарантують соціальний захист від усіх дев'яти «базових» соціальних ризиків, перелічених, відповідно до Конвенції МОП № 102, в Європейському кодексі соціального забезпечення: хвороба, безробіття, старість, трудове каліцтво, професійне захворювання, вагітність та пологи, догляд за дітьми, інвалідність, втрата годувальника. Соціальним страхуванням (включаючи пенсійне) в Україні охоплено близько 21 млн застрахованих осіб, в т.ч. 12,6 млн пенсіонерів. Крім того, Україні належить перше місце в світі за кількістю категорій соціальних пільг (понад 300), які законодавчо передбачені майже для 15 млн громадян.

Доведено, що розширення переліку соціальних зобов'язань, не підкріплене відповідними джерелами фінансування, призвело до того, що ставка єдиного соціального внеску (ЄСВ) – головного джерела доходів системи ЗОДСС – досягла у

2014 р., в середньому по країні, 41% фонду оплати праці і перетворилася на головний чинник, який гальмує підвищення заробітних плат і заохочує та підтримує існування в Україні тіньового ринку праці, обсяги якого оцінюються у 200 млрд грн. Внаслідок цього система ЗОДСС щорічно недоотримує понад 80 млрд грн ЄСВ, в той же час її дефіцит практично в такому ж обсязі покривається, в порушення страхового принципу її організації, за рахунок бюджетних коштів, які надходять у вигляді дотацій і субвенцій.

Низький рівень середньомісячної заробітної плати та низькі обсяги ВВП, як виявили результати проведеного автором кореляційно-регресійного аналізу, є головними економічними факторами, що чинять негативний вплив на формування фінансової бази системи державного соціального страхування України. Коефіцієнти кореляції (*R*) становлять, відповідно, 0,9851 та 0,9823 (рис.2).

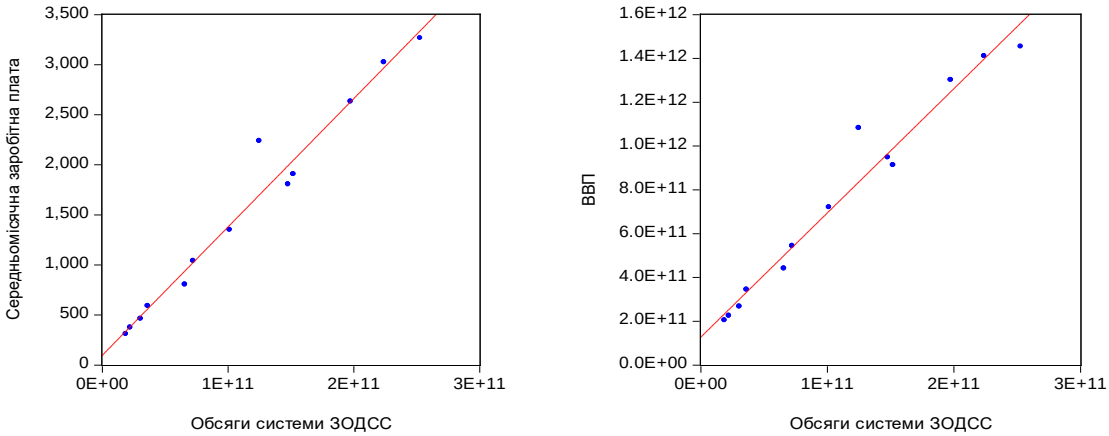

Рис 2. Графічне зображення кореляційної залежності між обсягами системи загальнообов'язкового державного соціального страхування України та: а) розміром ВВП України; б) розміром середньомісячної заробітної плати в Україні (період спостереження – 2002-2014 рр.).

Доведено, що попри збільшення фіскального тиску на платників ЄСВ, вітчизняна система ЗОДСС не може забезпечити повною мірою виконання державних соціальних зобов'язань за рахунок власних коштів. Пошук додаткових джерел фінансування призвів до того, що від початку свого створення система державного соціального страхування перебуває в стані перманентного реформування, цілі і напрямки якого неодноразово докорінно змінювалися. Проте втілити ефективну стратегію управління зазначеною системою, узгодити економічні інтереси її суб'єктів та збалансувати фінансове забезпечення поки не вдається.

При дослідженні обсягів, складу і структури видатків системи ЗОДСС виявлено, що близько 5% припадає на видатки, які за економічним змістом не можна вважати страховим (рис.3). Йдеться про соціальні послуги, профілактичні заходи, адміністративні та інші витрати. Аргументовано, що перелік таких видатків в бюджетах державних соціальних фондів вимагає перегляду з метою оптимізації, скорочення кількості та надання адресності.

З рисунку 3 видно, що у 2014 р. 95,15% (263,5 млрд грн) загального обсягу вдатків становили страхові виплати (з них 92,1% - витрати ПФУ на виплату пенсій);

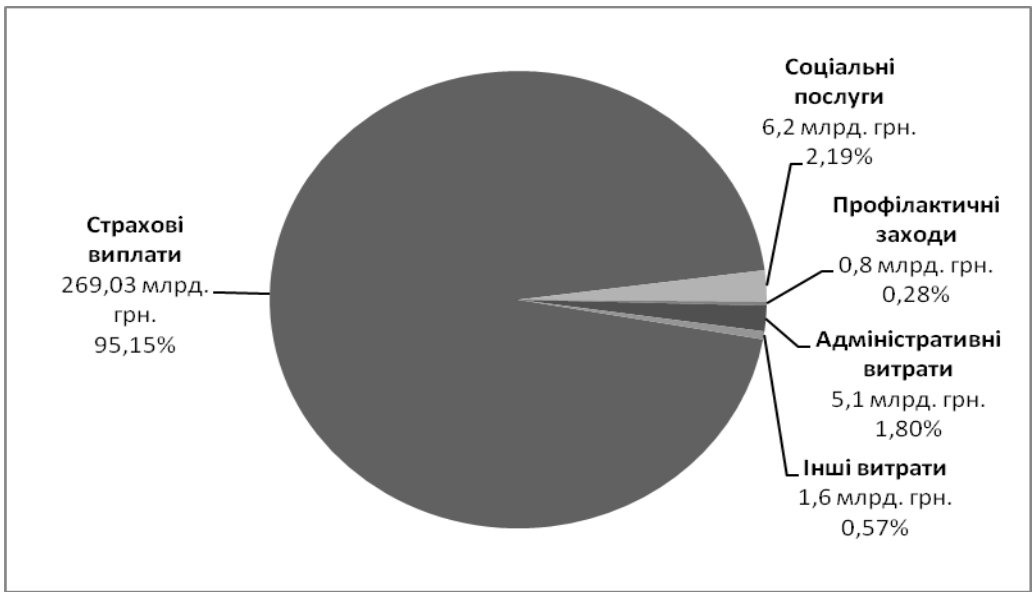

Рис. 3. Структура видатків системи загальнообов'язкового державного соціального страхування України, 2014 р.

Джерело: складено автором за Звітами про виконання бюджетів соціальних фондів за 2014 р.

2,13% (5,9 млрд грн) – соціальні послуги (в т.ч. 27,4% - соціальні послуги, котрі надав ПФУ; 32,3% - ФТВП; 8,1% - ФНВ; 32,3% - ФБ); 0,25% (0,7 млрд грн) – профілактичні заходи (в т. ч. 87,5% - профілактичні заходи, профінансовані ФНВ; 12,5% - ФБ); 1,8%, (5,5 млрд грн) – адміністративні витрати (в т.ч., відповідно до розгалуженості соціальних фондів і кількості штатних працівників, 51,0% цих витрат припадало на ПФУ; 11,8% – на ФТВП; 9,8% - на ФНВ; 27,5% - на ФБ); 0,65% (1,8 млрд грн) становили інші витрати. Виявлено, що попри невелику питому вагу «нестрахових» видатків в загальному обсязі витрат, в масштабах країни вони складають щорічно близько 12-13 млрд грн і здійснюються останніми роками практично безконтрольно, що неодноразово призводило до корупційних скандалів. Запропоновано з метою запобігання випадкам нераціонального і незаконного витрачання зазначених коштів здійснювати в межах системи ЗОДСС лише адресні, персоніфіковані страхові виплати (пенсії, допомоги). Фінансування ж соціальних послуг і профілактичних заходів, спрямованих на упередження страхових випадків, має відбуватися за рахунок бюджетних коштів через Державне казначейство. За рахунок коштів державного бюджету мають фінансуватися також адміністративні витрати з утримання апарату соціальних фондів, оскільки вони мають статус державних установ. Це дозволить встановити ефективний державний контроль за багатомільярдними «нестраховими» витратами в системі ЗОДСС.

У розділі 3 «**Напрями інституційного вдосконалення системи соціального страхування в Україні»** обґрунтовано напрями вдосконалення інституційної структури системи соціального страхування на основі розвитку державно-приватного партнерства; досліджено зарубіжний досвід створення трирівневої моделі пенсійного забезпечення та перспективи його запровадження в Україні.

Аргументовано, що фінансова спроможність системи державного соціального страхування визначається, передусім, фінансовою стабільністю і збалансованістю ПФУ, частка якого в фінансових ресурсах системи ЗОДСС протягом

досліджуваного періоду перебувала в інтервалі від 91,7% у 2009 р. до 89,4% у 2014р. Сукупна частка інших державних соціальних фондів є на порядок меншою: вона коливалася від 8,3% у 2009 р. до 10,6% у 2014 р. (табл.2).

Таблиця 2

Структура системи загальнообов'язкового державного соціального страхування України за обсягами фінансових ресурсів державних соціальних фондів, 2008-2014 рр.

Роки		Загальний обсяг фінансових ресурсів системи ЗОДСС	у т.ч. обсяги і частка соціальних фондів в загальному обсязі фінансових ресурсів системи ЗОДСС			
			ПФУ	ФТВП	ФНВ	ФБ
2008	Млрд грн	165,9	150,3	7,2	3,7	4,7
	%	100,0	90,6	4,4	2,2	2,8
2009	Млрд грн	203,2	186,3	7,5	3,5	5,9
	%	100,0	91,7	3,7	1,7	2,9
2010	Млрд грн	210,4	191,4	8,2	4,0	6,8
	%	100,0	91,0	3,9	1,9	3,2
2011	Млрд грн	231,3	211,0	7,6	4,6	8,1
	%	100,0	91,2	3,3	2,0	3,5
2012	Млрд грн	255,6	233,7	9,3	5,7	6,9
	%	100,0	91,4	3,6	2,3	2,7
2013	Млрд грн	276,2	250,4	7,3	7,9	7,3
	%	100,0	90,8	2,7	2,9	2,7
2014	Млрд грн	256,0	228,8	9,7	7,3	9,7
	%	100,0	89,5	3,8	2,9	3,8

Джерело: складено автором за Звітами про виконання бюджетів соціальних фондів за 2008-2014 рр.

Констатовано, що збалансування доходів і видатків ПФУ є одним з головних завдань пенсійної реформи, яка триває в Україні з 2003 р. Проте передбаченого реформою інституційного вдосконалення системи соціального страхування шляхом створення трьох рівнів пенсійного забезпечення і, таким чином, розвантаження ПФУ поки не досягнуто. В Україні функціонує непрозора солідарна пенсійна система, не спроможна забезпечити необхідний соціальний захист переважній більшості пенсіонерів.

Аргументовано, що запровадження другого рівня пенсійної системи є об'єктивною необхідністю, проте воно потребує чітких економічних передумов, головними з яких є: по-перше, відновлення росту ВВП на основі подолання кризи в реальному секторі економіки; по-друге, стабілізації курсу гривні; по-третє, зростання в країні розміру середньомісячної заробітної плати; по-четверте, збалансування бюджету ПФУ; по-п'яте, нагромадження фінансових ресурсів для компенсації втрат ПФУ у зв'язку із перенаправленням частки ЄСВ до державного Накопичувального фонду; по-шосте, відродження фондового ринку і створення системи державних гарантій щодо збереження пенсійних активів. Передчасне примусове запровадження другого рівня пенсійної системи в період економічної кризи зможе призвести до загострення в суспільстві соціальної напруги.

Обґрунтовано, що за сучасних економічних умов головні зусилля уряду щодо подальшого реформування пенсійної системи мають бути спрямовані на підтримку

третього рівня, основу якого в Україні становлять недержавні пенсійні фонди (НПФ), що діють за пенсійними схемами з визначеними внесками. Їх діяльність поки що не можна назвати активною. Загальна кількість НПФ в Україні на кінець 2014 р. становила 76 (в т.ч. 61- відкриті, 6 – професійні, 9 – корпоративні); кількість укладених контрактів – 55,1 тис.; загальна кількість учасників – 833,7 тис. осіб; обсяги пенсійних внесків - 1,8 млрд грн. Ці показники для нашої країни є достатньо скромними, проте вони свідчать про наявний потенціал.

Запропоновано з метою активізації участі населення у недержавному пенсійному забезпеченні застосовувати прийоми і методи біхевіористичної теорії фінансів, що набули поширення у світі, зокрема, систему *SMART,* яка пропонує методичні прийоми корекції прийняття людьми економічних рішень щодо пенсійних заощаджень з урахуванням їхньої психології та менталітету.

Здобувачем на основі теоретичного обґрунтування єдиної економічної природи соціального і приватного страхування доведено, що найважливішим шляхом інституційного удосконалення системи ЗОДСС є державно-приватне партнерство, яке здатне забезпечити залучення до системи соціального страхування додаткових фінансових ресурсів, і, разом з тим, - дієвий контроль за цільовим використанням наявних коштів.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення і запропоновано нове вирішення актуального наукового завдання, важливого з погляду як економічної теорії, так і фінансової практики. Воно полягає в обґрунтуванні теоретичних засад соціального страхування як системи управління соціальними ризиками на макрофінансовому рівні, дослідженні практики соціального захисту населення в країнах світу та розробці конкретних пропозицій щодо удосконалення системи соціального страхування в Україні на засадах державно-приватного партнерства. Проведене дослідження дозволило сформулювати такі висновки та пропозиції.

1. Обґрунтовано, що система соціального страхування є важливим суспільним явищем, яке відображає характер взаємовідносин держави і суспільства щодо управління соціальними ризиками на макрофінансовому рівні. Вона являє собою законодавчо впорядковану систему фінансових відносин між державою (в особі уряду) та суспільством (в особі платників страхових внесків) з приводу формування та використання на засадах державно-приватного партнерства цільових страхових фондів, призначених для захисту майнових інтересів працездатного населення у зв’язку з втратою заробітної плати (основного джерела трудових доходів) внаслідок дії соціальних ризиків. Спроможність держави організувати і забезпечити соціальний захист непрацездатних громадян є одним з найважливіших чинників лояльності до влади, а отже – фактором національної безпеки. Це набуває особливої актуальності для України на сучасному етапі її розвитку.

2. Ідентифіковано вітчизняну модель соціального захисту як соціал-демократичну, котра передбачає активну роль держави не тільки в соціальному забезпеченні, яке здійснюється за рахунок бюджетних коштів, а й у соціальному

страхуванні, організацію якого бере на себе держава, виступаючи при цьому як соціальний гарант. Проте, на відміну від подібних систем в інших країнах, що базуються, переважно, на обов'язковому державному соціальному страхуванні, здійснюваному як державними, так і приватними організаціями і органічно вбудованому в систему соціального захисту, в Україні соціальне страхування є державним. Це призводить до порушення страхових принципів його організації і до необґрунтованої конвергенції соціального страхування і соціального забезпечення. Така конвергенція розмиває суспільні уявлення про фінансові можливості держави щодо соціального захисту. Суспільство сприймає соціальний захист не як суспільне благо, а як даність і не готове відмовитися від нього, навіть незважаючи на той кризовий стан, в якому протягом усього періоду своєї незалежності перебуває наша держава. В результаті у держави формується такий обсяг соціальних зобов'язань, які вона не спроможна виконати.

3. Доведено, система ЗОДСС, яка за обсягами становить майже 2/3 зведеного бюджету України і являє собою масштабний фінансовий механізм перерозподілу ВВП, функціонує як державна монополія. Вона базується на позабюджетних цільових соціальних фондах, розмежованих за принципом функціональної самостійності: Пенсійний фонд України (ПФУ), Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття (ФБ), Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності (ФТВП), Фонд соціального страхування від нещасних випадків (ФНВ). Два останні фонди, починаючи з 2015 р., як і пропонував здобувач, об'єднані в новоствореному Фонді соціального страхування України з метою усунення дублювання функцій та економії адміністративних видатків. Обґрунтовано, що обсяги та соціально-економічна значимість системи ЗОДСС вимагають ефективного управління нею на основі дотримання страхових принципів (еквівалентність між надходженнями страхових внесків і страховими виплатами). Проте сучасний стан системи ЗОДСС не дозволяє в повній мірі реалізувати зазначений принцип і збалансувати її доходи та видатки.

4. Доведено на основі комплексного аналізу фінансового забезпечення вітчизняної системи ЗОДСС у розрізі окремих соціальних фондів, що сучасна структура її доходів (65% - ЄСВ; 30% - кошти бюджету, 5% - інші доходи) є недосконалою і вимагає змін. Обґрунтовано пропозиції щодо збалансування доходів і видатків шляхом: а) реструктуризації доходів на основі поступового зменшення частки бюджетного фінансування і збільшення частки власних фінансових ресурсів (ЄСВ і доходів від розміщення тимчасово вільних коштів соціальних фондів); б) підвищення в ЄСВ частки страхувальників-фізичних осіб, яка становить в Україні близько 8%, тоді як за рекомендаціями МОП співвідношення між частками страхувальників-фізичних осіб і страхувальників-роботодавців має становити 50:50); в) дотримання режиму економії при фінансуванні соціальних видатків; г) посилення контролю за цільовим використанням фінансових ресурсів системи.

5. Виявлено, що система ЗОДСС, є інформаційно закритою, непрозорою, недостатньо контрольованою. Це призводило останніми роками до масштабних зловживань і корупційних скандалів, пов'язаних з нераціональним та нецільовим використанням коштів соціальних фондів. Обґрунтовано, що обсяги публічної інформації щодо діяльності системи ЗОДСС мають бути набагато більшими, ніж

консолідовані звіти про виконання бюджетів соціальних фондів, які оприлюднюються в друкованих виданнях Верховної Ради України і Кабінету Міністрів України. Запропоновано підвищити ступінь суспільного контролю за використанням коштів системи ЗОДСС шляхом регулярного оприлюднення розгорнутої інформації щодо доходів і видатків соціальних фондів на їх офіційних сайтах. Для запобігання нецільовому використанню коштів системи ЗОДСС, призначених для фінансування соціальних послуг і профілактичних заходів, запропоновано за рахунок соціальних страхових фондів здійснювати лише адресні, персоніфіковані страхові виплати (пенсії, допомоги). Фінансування ж соціальних послуг, профілактичних заходів і адміністративних витрат вилучити з бюджетів соціальних фондів і проводити за рахунок бюджетних коштів через Державне казначейство. Це дозволить посилити державний контроль за багатомільярдними «нестраховими» видатками системи ЗОДСС.

6. Визначено і доведено, що ставка ЄСВ, головного джерела доходів системи ЗОДСС, яка дорівнює, в середньому, 41%, фонду оплати праці, обтяжує його, тим самим заохочуючи існування в країні тіньового ринку праці і тіньових заробітних плат. Внаслідок цього система ЗОДСС щорічно недоотримує понад 80 млрд грн. ЄСВ. В той же час її дефіцит практично в такому ж обсязі покривається, в порушення страхових принципів, за рахунок бюджетних коштів. Отже, поступове зниження ставки ЄСВ розглядається як об’єктивно необхідний шлях до скорочення в країні тіньового ринку праці, збільшення фінансової бази системи державного соціального страхування України, зменшення бюджетного дефіциту і одночасно - розвитку недержавних сегментів соціального страхування через підвищення платоспроможного попиту населення на фінансові послуги з довгострокового страхування життя та недержавного пенсійного страхування.

7. Обґрунтовано, що збалансованість усієї системи державного соціального страхування залежить від фінансової рівноваги Пенсійного фонду України, в якому зосереджено близько 90% її фінансових ресурсів. Доведено, що шлях до такої рівноваги лежить в площині переходу до трирівневої системи пенсійного забезпечення. Проте це можливе лише за умови досягнення в країні економічної стабільності. Передчасне примусове запровадження обов’язкового державного персоніфікованого накопичувального страхування (другий рівень пенсійної системи) в умовах кризи створить загрозу загострення в суспільстві соціальної напруги. За сучасних економічних умов головні зусилля уряду щодо подальшого реформування пенсійної системи мають бути спрямовані на підтримку третього рівня, основу якого в Україні становлять недержавні пенсійні фонди (НПФ). Запропоновано з метою активізації участі населення у недержавному пенсійному страхуванні застосовувати прийоми і методи біхевіористичної теорії фінансів, які набули поширення у світі, зокрема, систему *SMART,* яка пропонує методичні прийоми корекції прийняття людьми економічних рішень щодо пенсійних заощаджень з урахуванням їхньої психології та менталітету.

8. Аргументовано, що найважливішим шляхом інституційного удосконалення системи ЗОДСС є державно-приватне партнерство, яке здатне забезпечити залучення до системи соціального страхування додаткових фінансових ресурсів, і, разом з тим, - дієвий контроль за цільовим використанням наявних коштів. Цей

шлях відповідає мейнстриму сучасних підходів до удосконалення систем соціального захисту в країнах Європи і світу: функція уряду щодо активного перерозподілу доходів і надання соціальних послуг, яка раніше вважалася незаперечною, піддається критиці, в результаті чого в багатьох країнах чітко визначилася тенденція до зменшення участі держави і збільшення участі приватних структур в забезпеченні соціального захисту населення. Така концепція отримала назву *New Public Management* - Новий державний менеджмент (НДМ). Вона активно змінює раніше застосовувані концепції «соціальної держави» та «держави загального добробуту», які за наслідками глобальної фінансової кризи західні учені піддають серйозному перегляду. Концепція НДМ означає зменшення чисельності та підвищення якості роботи державних установ; запровадження ринкового стилю управління; децентралізацію владної вертикалі; створення конкуренції шляхом делегування певних функцій держави приватним установам. Цим шляхом в напрямку вдосконалення системи соціального страхування має рухатися й Україна.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії

1. Автомобільне страхування в системі безпеки дорожнього руху: монографія. – К.: Міжнародна агенція «BeeZone»,2012.–508 с. – С.321–337 (0,8 д.а.), особисто автору належить підрозділ 3.1.2. «Соціально-економічний зміст і значення страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів»).

2.Інновації у фінансовій сфері: монографія. - К.: КНЕУ, 2013. – 444с. – С. 416-432 (особисто автором здійснено періодизацію реформування систем нагляду у фінансовому секторі зарубіжних країн, підрозділі 4.7. (0,8 д.а.).

У наукових фахових виданнях

3. Димніч О.В. Сутність соціального страхування та його місце в забезпеченні соціального захисту громадян./ О.В.Димніч //Вісник Академії праці і соціальних відносин федерації профспілок України.-2003.- №3.- К.:КНУ.- С. 57- 60 (0,3 д.а.).

4.Димніч О. В. Перспективи розвитку системи пенсійного страхування в Україні / О. В. Димніч // Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, 2006. - Вип. 81- 82. - С. 73-75.

5. Димніч О. В. Соціальне страхування у фінансовій системі країни / О. В. Димніч // Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, 2008. - Вип. 104. - С. 37-40 (0,4 д.а.). – (Серія «Економіка»).

6. Димніч О.В. Концепція «страхового фонду суспільства» в сучасній вітчизняній теорії страхування О.О.Гаманкова, О.В.Мурашко, О.В. Димніч//Фінанси, облік і аудит. Зб.наук.праць.-К.:КНЕУ,2011.-Вип.17. – С. 51-59 (0,5 д.а., особисто автором розкрито сутність поняття «страховий фонд суспільства» (0,2 д.а.).

7. Димніч О. В. Недержавні пенсійні фонди в системі пенсійного забезпечення України / О. В. Димніч // Формування ринкової економіки : зб. наук. праць. – К. : КНЕУ, 2012. – С. 109-116 (0,4 д.а.).

У наукових фахових виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз даних

8. Димніч О.В. Становлення систем соціального захисту громадян на страхових засадах в промислово розвинених країнах/ О.В. Димніч // Наука та економіка. Науково - теоретичний журнал Хмельницького економічного університету, - (РИНЦ). - 2013. – Вип. 4(32), Т.- 2. – С. 13-19 (0,5 д.а.).

9. Димніч О.В.Теоретичні засади визначення ролі та місця держави на страховому ринку/О.О.Гаманкова, Д.В.Гаманков, О.В.Димніч//Фінанси України. (ISSN International Centre м. Париж).–2014.- №10–С.56-73 (1,0 д.а., особисто автору належить аналіз зарубіжних концепцій ролі держави на страховому ринку (0,5 д.а.).

10. Димніч О. В. Сучасний стан пенсійного забезпечення громадян України / О.В. Димніч//Бізнес Інформ»(Ulrichsweb Global Serials Directory (США);Research Papers in Economics (США); Index Copernicus (Польща); Directory of Open Acess Journals; Cite Factor (США); Academic Journals Database (Швейцарія); Research Bible (Японія); Соціонет (Росія); РІНЦ (Росія); Open Academic Journals Index; GetInfo (Німеччина); BASE (Німеччина); OpenAIRE (Європейський Союз); SUNCAT Union Catalogue (Велика Британія); COPAC Union Catalogue (Велика Британія);J-Gate (Індія); Open Access Library; Scientific Indexing Services;Advanced Science Index; Академия Google (США); InfoBase Index; WorldCat).- 2014.-№11–С.159-165 (0,7 д.а.).

В інших виданнях

11. Димніч О.В. Роль банків в управлінні коштами державного соціального пенсійного страхування/ О.В.Димніч// Банківська система в умовах трансформації фінансового ринку:мат.всеукр.наук.-практ.конф.-К.:КНТЕУ, 2003.- С.87-89 (0,1 д.а.).

12. Димніч О.В. Проблеми фінансування соціального захисту громадян в Україні / Димніч О. В. // Хмельницький економічний університет: зб.наук. праць II Міжнар.наук.-практ. конф. - Чернівці: Букрек, 2004. – С. 445- 448 (0,2 д.а.).

13. Димніч О. В. Фінансові аспекти соціальної політики держави / Димніч О. В. // Хмельницький економічний університет: зб.наук. праць III Міжнар.наук.-практ. конф. - Чернівці: Букрек, 2005. – С.105-108 (0,3 д.а.).

14. Димніч О. В. Державний регуляторний вплив на страхову діяльність: зарубіжний досвід / Д. В. Гаманков, О. В. Димніч //Міжнародні фінансові та страхові ринки в нових економічних умовах: зб. тез доп. VI Міжнар. наук.-практ. конф. - К.: КНУ.- 2010.- Вип.VI.–С.151-154 (0,4 д.а.,особисто автором проаналізовано зарубіжний досвід впливу держави на страхову діяльність (0,2 д.а.).

15. Димніч О. В. Вплив світової економічної кризи на пенсійні системи країн Центральної та Східної Європи / О. В. Димніч // Страховий ринок в нових економічних умовах: виклики та перспективи розвитку: зб. тез доп. VII Міжнар. наук.-практ. конф. - К.: КНУ, - 2011.- Вип. VII. – С. 146-149 (0,2 д.а.).

16. Димніч О.В.Проблема визначення змісту та об’єкта державного регуляторного впливу у страховому секторі економіки / О. О.Гаманкова, Д. В.Гаманков, О.В.Димніч // Фінансова політика в контексті глобальних перетворень суспільного розвитку: мат. Міжнар. наук.-практ. конф.- Ірпінь: Національний університет Державної податкової служби України, 2011.- С.48-50 (0,33 д.а., особисто автором обґрунтувано зміст державного регуляторного впливу на страховий ринок (0,1 д.а.).

17. Димніч О. В. Досвід Німеччини в організації системи державного пенсійного страхування/О.В.Димніч//Страховий ринок України в умовах фінан-сової глобалізації: зб. мат. Міжнар. наук.-практ. конф.-К.:КНЕУ, 2012.–С.63-66 (0,1 д.а.).

18. Димніч О. В. Страхові компанії та пенсійні фонди як основні суб'єкти недержавного пенсійного забезпечення/О.В.Димніч//Страховий ринок: потенціал розвитку в умовах економічної нестабільності: зб. тез доп. VIII Міжнар. наук.-практ. конф. - К.: Логос, 2012.- Вип. VIII, Т. 1. – С. 224-226 (0,2 д.а.).

19. Димніч О. В. Оцінка умов доступу страховиків – нерезидентів на ринок страхових послуг в Україні /О.О. Гаманкова, О.В.Димніч // Фінансова інфраструктура України: проблеми та напрямки розвитку: зб. тез Всеукр. наук.-практ.конф.- К.: Криниця, 2013.-С.–189-191(0,1д.а., особисто автору належить законодавчій аспект діяльності страховиків–нерезидентів в Україні (0,3 д.а.).

20. Димніч О. В. Мікрострахування в системі соціального захисту громадян країн, що розвиваються / О.В.Димніч // зб.тез доп. Міжнар. наук.-практ. конф. «Грудневі читання-2013».- К., Київський національний університет імені Тараса Шевченка. - К.: Логос, 2013.- Т. 1. – С. 193-196 (0,2 д.а.).

21. Мурашко О.В., Стецюк Т.І. та ін. Соціальне страхування. Практикум : навч. посіб./ О.В. Мурашко, Т.І. Стецюк та ін.- К.: КНЕУ, 2013–232с. (особисто автору належить Тема 2 «Іноземний досвід у сфері соціального страхування» та Тема 3 «Державне регулювання соціального страхування». С.17-36 (1,1 д.а.).

22. Исследование финансовых рынков: теория, методология, практика: монография.- Тюмень: Издательство Тюменского государственного университета, 2014. – 356 с.–(особисто автором проаналізвано страховий ринок України (0,8 д.а.).

23. Дымнич О.В. Пенсионная реформа в Украине и ее результаты/ О.А.Гаманкова, О.В.Дымнич // Устойчивое развитие: общество и экономика: мат. Междунар. науч.- практич. конф.- СПб. : Нестор-История,2014.- С. 309-310. (особисто авто-ром розглянуті етапи проведення пенсійної реформи в Україні (0,08д.а.).

24. Димніч О. В. Державна пенсійна система Японії / О. В. Димніч // Страховий ринок України в умовах фінансової глобалізації: зб. мат. II Міжнар. наук.-практ. конф. - К.: Лазурит Поліграф, 2014. - С. 97-99 (0,1 д.а.).

25. Димніч О.В.Дотримання принципів соціальної справедливості при розподілі ресурсів Пенсійного фонду України / О.В.Димніч // Інноваційний ресурс страхового ринку в сучасних умовах: зб.тез доп.Міжнар. наук.-практ. конф.-К.,Київський національний університет ім.Тараса Шевченка, 2014.-К.:Логос.- С. 205-206 (0,1 д.а.).

АНОТАЦІЯ

Димніч О.В. Система соціального страхування та шляхи її удосконалення в Україні. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», Київ, 2015.

Дисертація присвячена побудові оптимально функціонуючої моделі державного соціального страхування і пенсійного забезпечення України, яка повинна

враховувати фінансові пріоритети держави і, разом з тим - інтереси суб'єктів системи соціального страхування.

Розкрито суттєву недооцінку з боку органів державної влади та управління ролі та місця соціального страхування у розв'язанні проблем соціального захисту громадян України.

Доведено, що перешкодами для подальшого ефективного розвитку системи загальнообов'язкового державного страхування є недостатньо виважений підхід до організаційної побудови системи соціального страхування України; нехтування синергетичним ефектом від сполучення можливостей соціального та приватного страхування; економічно необґрунтовані розміри єдиного соціального внеску, який є перешкодою для легалізації в України ринку праці і не вирішує завдання належного фінансового забезпечення системи загальнообов'язкового державного соціального страхування для виконання нею своїх функцій щодо страхового захисту населення; непрозорість у фінансуванні видатків соціальних фондів; відсутність дієвого контролю з боку держави за їхньою діяльністю.

Ключові слова: біхевіористична теорія фінансів, єдиний соціальний внесок, загальнообов'язкове державне соціальне страхування, недержавний пенсійний фонд, Пенсійний фонд України, пенсія, система пенсійного забезпечення, система соціального страхування, соціальне забезпечення, соціальний захист, соціальний ризик, соціальний фонд.

АННОТАЦИЯ

Дымнич О.В. Система социального страхования и пути ее усовершенствования в Украине. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.08 – деньги, финансы и кредит. ГВУЗ «Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана», Киев, 2015.

Диссертация посвящена построению оптимально функционирующей модели государственного социального страхования и пенсионного обеспечения Украины, которая должна учитывать финансовые приоритеты государства и, вместе с тем - интересы субъектов системы социального страхования.

Раскрыта существенная недооценка со стороны органов государственной власти и управления роли и места социального страхования в решении проблем социальной защиты граждан Украины.

Доказано, что препятствиями для дальнейшего эффективного развития системы общеобязательного государственного социального страхования является недостаточно взвешенный подход к организационному построению системы социального страхования Украины; пренебрежение синергетическим эффектом от сочетания возможностей социального и частного страхования; экономически необоснованные размеры единого социального взноса, который является препятствием для легализации в Украине рынка труда и не решает задачи надлежащего финансового обеспечения системы общеобязательного государственного социального страхования для выполнения им своих функций по страховой защите населения; непрозрачность в финансировании расходов

социальных фондов; отсутствие действенного контроля со стороны государства за их деятельностью.

Ключевые слова: бихевиористическая теория финансов, единый социальный взнос, негосударственный пенсионный фонд, общеобязательное государственное социальное страхование, Пенсионный фонд Украины, пенсия, система пенсионного обеспечения, система социального страхования, социальная защита, социальное обеспечение, социальный риск, социальный фонд.

SUMMARY

Dymnich O. Social insurance system and the ways of its improving in Ukraine. – Manuscript.

The thesis for gaining scientific degree of the candidate of economics in the specialty 08.00.08 – money, finance and credit. – SHEE “Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman”, Kyiv, 2015.

The thesis is devoted to the construction of optimal functioning model of Ukrainian public social insurance and pension, which should take into account the financial priorities of the state and at the same time - the interests of social insurance subjects.

The particularities of the functioning of the compulsory public social insurance in Ukraine as well as the ways of its improving are considered. The author analyzed the process of formation and the current situation of the social security system in Ukraine, the directions of its further development and effective operation. The special place in the thesis takes the study of the domestic market of private personal insurance; its correlation with the public social insurance was demonstrated. Analysis of private personal insurance in Ukraine showed that the industry is rapidly developing, but there are certain contradictions that hinder its further development as the component of the social security system.

In the thesis the experience of social security system formation of the USA, EU - countries as well as developing countries is studied and generalized, so it is designed to form the recommendations to improve the social system in Ukraine. Composition and structure of the social insurance system in each country is largely determined by the socio-historical conditions of its beginning. At the heart of forming a social insurance system in each country is its own socio-economic background, the level of economics, the value of gross domestic product. The study of the experience of leading countries is important for our country by reason of the need to develop an effective national system of social insurance.

The thesis also devoted to problems and prospects of development of the pension system in Ukraine. The author opens lacks of present pension system and proves necessity of its reforming by introduction of three-level pension; analyzes the problems and prospects of private pension funds’ activity in frames of Ukrainian pension system.

The modernization of the pension has a significant impact not only on the organization of the social insurance system in Ukraine, but also in all aspects of Ukrainian society. It essentially transforms public finances, labor and financial markets. Thus the most important components forming funded compulsory pension scheme, which allows, on the one hand, to form a long-term investment resources to finance growth, on the other

- to increase the level of autonomy and responsibility of citizens by the size of their future pension. However, the research shows that this goal has not been achieved. On the contrary, against negative socio - economic processes in Ukraine continued for almost a decade, the quality of pension significantly deteriorated.

The social security role and its place in solving population's social protection problems in Ukraine reveal significant underestimation.

Its proved that the obstacles to the further development of an effective system of compulsory public social insurance are: not enough balanced approach to the organizational structure of social insurance system in Ukraine; neglect the synergistic effect of the combination both social and private insurance; economically unjustified volume of the Single Social Payment, which is an obstacle to the legalization of Ukrainian labor market and does not solve the problem of adequate financial support of compulsory public social insurance system for the performance of its functions under the insurance protection of the population; non-transparency in the funding the social funds consumptions; the lack of effective state control for their activities.

Keywords: behavioral finance theory, Single Social Payment, private pension fund, compulsory public social insurance, the Pension Fund of Ukraine, pension, pension system, social insurance system, social security, social protection, social risk, social fund.